

ҲОЗИРГИ ШАРОИТДА ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИГА ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ ХУСУСИДА

PhD Йўлдошева Мафтуна

Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти

ORCID: 0009-0007-1763-9598

maftunayoldosheva671@gmail.com

Аннотация. Мақолада ҳозирги шароитда Ўзбекистон иқтисодиётга хорижий инвестицияларни жалб қилиш мақсадида корхоналар инвестицион фаолиятига хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва улардан фойдаланиш имкониятлари таҳлили, истиқболлари тадқиқ этилган.

Калит сўзлар: инвестиция, хорижий инвестициялар, хорижий инвестицияларни жалб қилиш, шакллар ва омиллар, инвестицион муҳит, инвестицион фаолият, инвестицион фаолият самарадорлиги.

О СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА

PhD Юлдашева Мафтуна

Ташкентский институт текстильной и легкой промышленности

Аннотация. В статье анализируются возможности и перспективы привлечения иностранных инвестиций в инвестиционную деятельность предприятий с целью привлечения иностранных инвестиций в экономику Узбекистана в современных условиях и их использования.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, привлечение иностранных инвестиций, формы и факторы, инвестиционная среда, инвестиционная деятельность, эффективность инвестиционной деятельности.

ON MODERN CONDITIONS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS INTO THE ECONOMY OF UZBEKISTAN

PhD Yuldosheva Maftuna

The Tashkent Institute of Textile and Light Industry

Abstract. The article analyzes the possibilities and prospects of attracting foreign investment in the investment activities of enterprises with the aim of attracting foreign investment in the economy of Uzbekistan in modern conditions and their use.

Keywords: investments, foreign investments, attracting foreign investments, forms and factors, investment environment, investment activities, efficiency of investment activities.

Кириш.

Ўзбекистон иқтисодиётига хорижий инвестицияларни фаол жалб қилиш, эркин иқтисодий зоналарни ташкил этиш, чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш юзасидан кенг қўламли ислоҳотлар амалга оширилмоқда.

Мамлакат иқтисодиётининг инвестиция соҳасида рақобатбардошлигини ошириш учун зарур бўлган ислоҳотлар учта асосий тоифага бўлинади:

- инвестиция муҳитини яхшилаш;
- инвестицияларни рағбатлантириш жараёнини, шу жумладан тегишли институтлар, механизмлар ва тартибларни кучайтириш;
- тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилишни ошириш учун хусусийлаштириш ва ДХШ имкониятларидан фойдаланиш.

Мамлакатнинг истиқболи келгусида, 2026 йилга бориб Ўзбекистон ҳар йили 5 миллиард доллар тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар жалб қилади. Бу ҳар йили ялпи янги тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва қайта инвестициялар ҳажмининг стратегиядан олдинги базага нисбатан 3,4 миллиард АҚШ долларига ошганини кўрсатади.

Ўзбекистоннинг тўғридан-тўғри инвестициялар стратегиясининг умумий мақсади тўғридан-тўғри инвестициялар оқимини кўпайтириш ва жалб қилинган инвестициялар мажмуасини диверсификация қилиш орқали мамлакатга тўғридан-тўғри инвестицияларнинг иқтисодий таъсирини оширишдан иборат. Ўзбекистоннинг сўнгги ўн йилликдаги иқтисодий кўрсаткичларига тўғридан-тўғри инвестициялар муҳим ҳисса қўшди. Улар ялпи ички маҳсулотнинг ўсишини, янги иш ўринлари яратишни қўллаб-қувватладилар ва мамлакат даромадлари базасига ҳисса қўшдилар. Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар Ўзбекистоннинг минерал ресурсларидан фойдаланишда муҳим рол ўйнади ва мамлакат иқтисодиётини давом эттириш ва модернизация қилишда марказий рол ўйнаши мумкин.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар соҳасидаги янги стратегия келгуси ўн йилликда Ўзбекистон иқтисодиётининг рақобатбардошлиги ва диверсификациясини ошириш учун янги тармоқлар ва янги манбалар ҳисобидан юқори сифатли сармоя киритишга қаратилган. Янги стратегияга мўлжалланган тўғридан-тўғри инвестициялар тури капитал, технология, малака ва бозор алоқаларининг янги манбаларини таъминлайди. Улар мамлакатнинг инсон капиталини ривожлантириш ва сифатли иш ўринлари яратишга кўмаклашади. Шу билан бирга, Ўзбекистон тўғридан-тўғри инвестициялар ва ресурслар билан боғлиқ хизматлар учун бош мақсад бўлиб қолмоқда ва табиий ресурслар ва улар билан боғлиқ бўлган қуйи оқим тармоқларига, айниқса агар ҳукумат ушбу секторларда давлат мулкани қисқартирса, сармоядорларни жалб этишда давом этади,

Иқтисодий ривожланиш мақсадларига эришиш учун ҳукумат 2026 йилга бориб йиллик тўғридан-тўғри инвестициялар оқимини 5 миллиард АҚШ долларига етказишни мақсад қилган. Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ)нинг сўнгги ҳисоб-китобларига кўра, 2026 йилга қадар (хусусийлаштириш натижасида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқимини ҳисобга олмаганда) тўғридан-тўғри инвестициялар оқими ўртача бўлиб қолиши ва 2026 йилда 3,5 миллиард долларга етиши мумкин (Ҳисобот, 2021).

Ушбу стратегияда белгилаб берилган улкан ислоҳотлар дастурини амалга ошириш, инвестицияларни рағбатлантириш бўйича саъй-ҳаракатларни фаоллаштириш ҳамда бўлажак хусусийлаштириш ва давлат-хусусий тадбиркорлик жараёнларида хорижий инвесторларнинг иштирокини оширишга эътиборни қаратиш орқали ҳукумат йиллик

тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқимини 2026 йилгача 5 миллиард АҚШ доллариға етказишни мақсад қилган.

Ушбу улкан мақсадларға эришиш учун янги стратегия учта турли, аммо ўзаро боғлиқ ёндашувни талаб қилади:

- тўғридан-тўғри инвестицияларнинг янги турларини, жумладан, мураккаброқ ва билим талаб қиладиган тармоқларға ҳамда кўпроқ диверсификатсияланган мамлакатлар рўйхатидан жалб қилиш;

- мавжуд тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар, хусусан, қайта инвестицияларни кўпайтириш орқали фойдани ошириш;

- тўғридан-тўғри инвестицияларни самарали жалб қилиш орқали хусусийлаштириш ва ДХШдан максимал иқтисодий самараға эришиш.

Ушбу ёндашувларни амалға ошириш учун стратегияда инвестицион муҳитдаги тўсиқларни бартараф этишга ва Ўзбекистоннинг тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларға йўналтирилган асосий тармоқларда рақобатбардошлигини оширишга қаратилган кенг қамровли ислохотлар дастури таклиф этилиши керак. Ўзбекистонда хусусий сектор учун умумий ишбилармонлик муҳитини яхшилашга қаратилган амалға оширилаётган ислохотлар билан биргаликда ушбу ислохот дастури тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар бўйича белгиланган мақсадларға эришишга ёрдам беради.

Инвестицион стратегия Ўзбекистонда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва ушлаб туришга мутлақо янги ёндашувни йўлга қўйганлиги сабабли, у бир қанча муҳим йўналишларни такомиллаштиришни талаб қилади.

Адабиётлар шарҳи.

Бир қатор иқтисодчи-олимларнинг тадқиқот ишларида “хорижий инвестиция” тушунчасига турлича таърифлар ишлаб чиқилган. Умуман олганда Ғарб иқтисодчи олимлари ва МДХ мамлакатлари иқтисодчи- олимлари томонидан “хорижий инвестиция” атамасига аниқлик киритишда бир қанча фарқлар мавжуд. Бунинг бир қанча сабаблари мавжуд бўлиб, булардан бири “хорижий инвестиция” атамаси МДХ давлатларида мустақилликка эришилгач, бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида пайдо бўлганлигидир.

Кейнс (1978) инвестицияларни қуйидагича таърифлайди: “белгиланган даврдаги ишлаб чиқариш фаолияти натижасида капитал қийматининг жорий ўсиши, белгиланган даврдаги даромаднинг истеъмол учун ишлатилмаган қисми”. Бу ерда инвестициядан кўра жамғариш ҳақида кўпроқ фикр билдирилмоқда. Зеро, истеъмол учун ишлатилмаган даромаднинг бир қисми жамғармадир, жамғарма эса ҳар доим ҳам инвестиция бўлавермайди.

Жамғармани инвестицияға айлантириш учун, пул маблағларини бирор тадбиркорлик фаолиятиға йўналтириш керак, натижада эса бу маблағ ўз эгасига даромад келтириши керак.

Ҳозирға қадар амалға оширилган тадқиқотлар ва турли иқтисодий адабиётларда инвестициялар хусусида ҳар хил қарашлар акс этган. Жумладан, Шапр, Александер, Бейли (2001), Гитман, Джонк, Зубченко (1997) каби иқтисодчи олимларнинг тадқиқотларида инвестицияларнинг мазмун-моҳияти борасидаги қарашларда шуни кўриш мумкин.

Масалан, Шапр, Александер, Бейли (2001)каби америкалик иқтисодчи олимлар тадқиқотларида инвестициялар келажакда фойда олиш (ижобий самараға эришиш) мақсадида бугун маълум бир бойликдан воз кечиш сифатида кўрсатилган.

Гитман ва Джонклар (1997) каби бошқа америкалик иқтисодчи- олимлар инвестиция хусусида қуйидаги фикрларни билдирган: “Инвестиция – бу маблағ киритиш мумкин бўлган ихтиёрий инструмент бўлиб ҳисобланади. Бунда инвестор

капиталнинг қийматини сақлаш ёки ўстиришни ва даромаднинг ижобий томонга ўзгаришини таъминлашни кўзлайди”.

Мамлакатимизда ҳимоя қилинган номзодлик ва докторлик диссертацияларини ўрганганимизда “инвестиция” атамасининг иқтисодий моҳияти турлича тавсифланганига дуч келамиз. Масалан, профессор Ғозибековнинг (2002) докторлик диссертациясида қуйидагилар баён этилган: “Инвестициялар умуман капиталнинг ҳозирги қийматини сақлаш ва бу қийматини жамғармаларни кўпайтириш мақсадларида капиталга айлантириш пайтида бўлади. Шу сабабли, улар шу вақт оралиғида истеъмол қилинмайди ва муайян муддатга конкрет объект ва жараёнларга бириктирилади, уларда банд қилинади, бунда улар аниқ ва аниқ бўлмаган хатарларга дуч келади”.

Иқтисод фанлари доктори Ҳайдаров (2003) томонидан инвестицияларга қуйидагича таъриф берилган: “Инвестиция – бу мулк шаклидан қатъий назар, тадбиркорлик асосида фаолият юритаётган жисмоний ва юридик шахслар ёки давлатнинг иқтисодий ва ижтимоий самара олиш мақсадида ўз бойликларини қонун доирасида бўлган ҳар қандай тадбиркорлик объектига сарфлашидир”.

Бошқа бир иқтисодчи-олим Додиевнинг (1998) номзодлик диссертацияси авторефератида инвестицияга берилган қуйидаги таърифни кўришимиз мумкин: “Инвестиция деганда тадбиркорлик фаолият объектларига келгусида фойда (даромад) олиш ёки ижтимоий самарага эришиш мақсадида инвестор қўядиган барча турдаги мулкӣ, молиявий ва интеллектуал бойликларнинг йиғиндиси тушунилади”.

Иқтисодчи олимларимиз Вахабов, Ҳажибакиев ва Муминовларнинг (2010) фикрича, инвестициялар капитал қўйилма ва жамғарма тушунчаларидан кенгроқ бўлиб, у пул кўринишидаги иқтисодий ресурслардан иборат бўлади ҳамда бу ресурслар ишлаб чиқаришнинг моддий таъминотини кенгайтириш ва яхшилаш, инсон капиталини ривожлантиришга йўналтирилади.

Ғарб олимларидан бири Сомаража (2017) қуйидагича фикр билдиради:

“Хорижий инвестициялар бу – активлар эгасининг тўлиқ ёки қисман назорати остида моддий бойлик яратиш мақсадида фойдаланиш учун моддий ва номоддий бойликларни бир мамлакатдан бошқасига ўтказилишини англатади”.

Тадқиқот методологияси.

Мазкур илмий мақолада гуруҳлаш, тизимли қиёсий таҳлил ва тизимли ёндошув, эксперт ва таққослама таҳлил, башоратлаш, маълумотларни статистик ишланмаси методлари ва бошқа замонавий усулларида фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Мамлакатда инвестицияларни рағбатлантириш институтларини мустаҳкамлаш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, самарадорликни таъминлаш учун инвестицияларни рағбатлантириш тадбирларини эҳтиёткорлик билан кетма-кет амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга. Шундай қилиб, ушбу стратегияда кўзда тутилган таъсир аста-секин ўсиб боради ва 1-жадвалда кўрсатилганидек, 5 йил ичида тўлиқ эришилади.

Стратегияни амалга ошириш стратегияни амалга ошириш жараёнини бошқариш ва барча манфаатдор томонларнинг ҳиссаларини назорат қилиш учун махсус институтсионал механизмга таяниши керак. Ҳукумат учун стратегияни мунтазам янгилаб бориш ва боришни назорат қилиш вазифаси юклатилган, тегишли органлар вакилларида иборат юқори даражадаги идоралараро кенгаш (“Кенгаш”)ни тайинлаш муҳим аҳамиятга эга. Кенгаш ислохотларнинг ҳар бир йўналиши бўйича амалга оширилаётган ислохотлар ва инвестициялар натижалари тўғрисидаги маълумотларни эълон қилади, зарур ҳолларда тузатиш чора-тадбирларини белгилайди, ислохотларнинг Ўзбекистоннинг иқтисодий ривожланиш мақсадларига стратегик

мувофиқлигини доимий таъминлайди. Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги Кенгашнинг юқори даражадаги котибияти вазифасини бажариб, унинг самарали ва самарали ишлашини таъминлаши мумкин ёки Стратегик ривожланиш агентлиги (СРА) стратегиянинг амалга оширилишини назорат қилиш учун тегишли ваколатлар берилган тақдирда, бу ролни ўз зиммасига олиши мумкин.

1-жадвал

Ўзбекистонда тўғридан-тўғри инвестициялар йиллик оқимининг босқичма-босқич ўсиши прогнозлари (млрд. АҚШ долларида) (Всемирный банк, 2022)

Ўзбекистонга ТТХИ йиллик оқими – аста-секин сценарийси бўйича прогнозлар (млрд АҚШ долл. да)								
Йил	Базавий даража (2016-2020 йиллардаги ўртача)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	CAGR (%21 -%26)
ЖАМИ ТТХИ	1,6	2,1	2,8	3,5	3,9	4,5	5,0	20,91%

Эслатма: Бир неча йиллар давомида инвестицияларнинг жамик йиллик ўсиш суръати (CAGR) инвестицияларнинг ўсишини, гўё у ҳар йили доимий суръатда ўсиб бораётгандек баҳолайди.

Инвестицияларни фаол рағбатлантириш ушбу стратегияда назарда тутилган тармоқларга инвестицияларни жалб қилишга қаратилган бўлади. Инвестицион стратегия кучли тараққиётни таъминлаш учун икки даражадаги секторларга қаратилган.

Мавжуд инвесторларга лойиҳадан кейинги ёрдам кўрсатиш доирасида мақсадли хизматлар кўрсатиш орқали қайта инвестиция ҳажмини ошириш. Тўғридан-тўғри инвестициялар мамлакат ва хорижий фирма ўртасидаги бир марталик битим эмас. Инвестициялар хорижий инвесторнинг ҳаётий циклининг турли босқичларида қўлаб манфаатдор томонлар билан доимий алоқаларни ўз ичига олади.

Хулоса ва таклифлар.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки иқтисодий ривожланишга қаратилаётган эътиборни ҳисобга олган ҳолда, Ўзбекистон хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг бир қанча стратегияларидан фойдаланиши мумкин ва у қуйидагича;

1. Инвестиция муҳитини яхшилаш. Қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш ва бюрократик тўсиқларни бартараф этиш хорижий инвесторларни янада қўпроқ жалб қилиши мумкин. Бу бизнесни рўйхатдан ўтказиш тартиб-қоидаларини соддалаштириш, маъмурий тўсиқларни камайтириш ва тартибга солишнинг шаффофлигини оширишни ўз ичига олади.

Мамлакат ёки минтақада инвестиция муҳитини яхшилаш учун фойдаланиш мумкин бўлган усуллар:

- барқарор сиёсий ва иқтисодий вазият. Инвесторлар барқарор бозор шароитлари ва сиёсий прогнозлилиқни афзал кўрадилар. Солиқ барқарорлиги кафолатлари ва инвестицияларни қонунчилик билан қўллаб-қувватлаш инвестиция муҳитини яхшилашга хизмат қилмоқда.

- бюрократик жараёнларнинг шаффофлиги ва соддалаштирилиши. Бизнесни рўйхатдан ўтказиш, рухсат бериш ва ҳисобга олишнинг шаффоф қоидалари ва тартиблари инвесторлар учун хавф ва харажатларни сезиларли даражада камайтириши мумкин.

- инфратузилмани қўллаб-қувватлаш. Ривожланган инфратузилма, жумладан, транспорт тармоқлари, энергия, алоқа ва молиявий хизматлардан фойдаланиш инвесторлар учун янада жозибадор муҳит яратади.

- мулк ҳуқуқининг кафолатлари. Инвесторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва шартнома кафолатлари ишонч ва барқарор инвестиция муҳитини яратишда муҳим аҳамиятга эга.

- моддий рағбатлантириш ва имтиёзлар. Солиқ кредитлари, субсидиялар ёки инвестиция имтиёзлари каби инвестиция имтиёзларини тақдим этиш янги инвесторларни жалб қилиши ва асосий тармоқларнинг ривожланишига ёрдам бериши мумкин.

- инсон капиталини ривожлантириш. Таълим, ўқитиш ва тадқиқотга йўналтирилган сармоялар ишчи кучининг малакасини ошириши ва инвесторлар учун жозибадор бўлган инновацияларни рағбатлантириши мумкин.

- хусусий сектор билан ҳамкорлик. Ҳукумат ва хусусий сектор ўртасидаги ҳамкорлик бизнес муҳитини яхшилаш ва инвестиция муҳитини ривожлантиришга ёрдам беради.

- халқаро ҳамкорлик. Халқаро иқтисодий ташкилотларда иштирок этиш, икки томонлама шартномалар тузиш ва минтақавий интеграция жараёнларида иштирок этиш хорижий сармояларни жалб қилишга ёрдам беради.

2.Солиқ ислохотлари. Хорижий инвесторлар учун солиқ имтиёзлари ва имтиёзларнинг жорий этилиши Ўзбекистонга сармоя киритишни янада жозибадор қилиши мумкин. Бу солиқ тизимини соддалаштириш ва солиқ ставкаларини камайтиришни ҳам ўз ичига олиши мумкин.

3.Инфратузилмани ривожлантириш. Транспорт, энергетика ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантиришга йўналтирилган сармоялар сармоявий муҳитни яхшилаш ва мамлакатни хорижий инвесторлар учун рақобатбардош қилиш имконини беради.

4.Тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилишни рағбатлантириш. Ўзбекистон хорижий компанияларни қўллаб-қувватлашнинг турли чора-тадбирлари, жумладан, субсидиялар, кафолатлар ва инфратузилма лойиҳаларини таклиф қилиши мумкин.

5.Инсон капиталини ривожлантириш. Таълим ва малака оширишга сармоя киритиш маҳаллий ишчиларнинг малакасини ошириши ва малакали ишчиларни қидираётган хорижий компаниялар учун Ўзбекистонни янада жозибадор қилиши мумкин.

6.Асосий тармоқларга инвестицияларни рағбатлантириш. Энергетика, қишлоқ хўжалиги, туризм ва ахборот технологиялари каби стратегик иқтисодиёт тармоқларига инвестицияларни қўллаб-қувватлаш барқарор иқтисодий ўсиш ва диверсификацияга ҳисса қўшиши мумкин.

7.Ҳамкорликни ривожлантириш. Бошқа давлатлар ва халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш ва ривожлантириш сармоя ва техник ёрдамни жалб қилишга ёрдам беради.

Бу чора-тадбирлар Ўзбекистонга кўпроқ хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва янги шароитда иқтисодий ўсиш ва ривожланишни рағбатлантиришга ёрдам беради.

Адабиётлар/Литература/Reference:

Dodiyev F.U. (1998) *Investitsiya faoliyatini moliyaviy rag'batlantirish. Diss. avtoreferati: iqtisod fan nomzodi.* –T.:

G'ozibekov D.G'. (2002) *Investitsiyalarni moliyalashtirish muammolari. Diss.: iqtisod fan doktori.* –T.: 24-bet.

Haydarov N.H. (2003) *Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari*. Diss.: iqtisod fan doktori. –T.: 29-bet.

Sornarajah M (2017) *The international law on foreign investment*, - Cambridge University Press.

Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. (2010) *Xorijiy investitsiyalar. O`quv qo`llanma*. –T.: “Moliya”. 25-bet.

Всемирный банк (2022) *Рекомендации для национальной стратегии по прямым иностранным инвестициям с дорожной картой для Узбекистана: новые источники роста*. Всемирный банк, Округ Колумбия, с. 54 [//www.worldbank.org](http://www.worldbank.org).

Гитман Л.Дж., Джонк М.Д. (1997) *ОСНОВЫ ИНВЕСТИРОВАНИЯ*: пер. с англ. –М.: Дело, стр-10.

Кейнс Дж.М. (1978) *Общая теория занятости, процента и денег*. - М., -128 с.

Ҳисобот (2021) *ХВФнинг 2021 йил учун Мамлакатлараро № 21/85-сонли ҳисоботи*, апрел.

Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. (2001) *ИНВЕСТИЦИИ*: пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, стр-979.